

אבנים הניתנים על גבי הקבר דרך ציון או דרך כבוד — כתבו ראשונים שמותרים בהנאה, שאינן חלק מהקבר (ע' מאירי כאן שאין פקפוק בהיתרן; טור וב"י יו"ד שסד עפ"י הרא"ש והרשב"א). ויש אוסרים כל מה שנעשה לכבוד המת, ולפי זה אסור להשען על האבן שנותנים על הקבר למצבה (מונא בהג"א פ"ג דמו"ק פ. וברמ"א יו"ד שם הובאו שתי הדעות. ועב"ח וט"ז).

ב. קבר הנמצא ברשותו של אדם (ויודע בעל השדה שלא צוה מעולם לקוברו שם ובגזילה נקבר שם) — מותר לפנותו [ואין חוששים שמא מת מצוה הוא שקנה מקומו — כי מת מצוה יש לו קול]. פינהו — מקומו טהור ומותר בהנאה (שאינן תורת קבר עליו. רש"י).
קבר הידוע (— שנקבר שם מדעת בעל השדה) — אסור לפנותו. פינהו — מקומו טמא (מגורה דרבנן, שגורו טומאה עולמית על הקבר כדי שלא יפנהו) ואסור בהנאה.
קבר המזיק את הרבים — מותר לפנותו. פינהו — מקומו טהור (שלא גזרו עליו, מפני הנזק) ואסור בהנאה, שאיסור תורה הוא ואינו נפקע.
א. לגרסת הרמב"ם (טומאת מת ה-ה-ו) קבר הנמצא שפינהו — מקומו טמא ואסור בהנאה עד שייבדק. וקבר הידוע אסור לפנותו ואם פינהו — מקומו טהור ומותר בהנאה. וקבר המזיק את הרבים — מפנים אותו ומקומו טמא ואסור בהנאה. והראב"ד השיג.
ב. קבר המזיק את הרבים כגון שהוא סמוך לדרך, לא אסרו בהנאה כשפינהו אלא אם קדם הקבר, אבל קדמה הדרך — מקומו מותר בהנאה (עפ"י יו"ד שסד, ה).

דפים מז — מח

קו. האם הזמנה מלתא היא אם לאו? אלו נפקותות מבווארות בסוגיא בנידון זה?

האורג בגד למת — אביי אמר: אסור, הזמנה (= הכנה) — מלתא היא (שם שם מעגלה ערופה, שביירידתה לנחל נאסרת, לדעתו). רבא אמר: מותר. הזמנה לאו מלתא (שם שם מעבודת כוכבים, שאין משמשי עכו"ם נאסרים בהזמנה). ותלו בגמרא נידון זה במחלוקת תנאים. דרש מרימר הלכה כאביי. והחכמים אמרו הלכה כרבא. וכן מסקנת הסוגיא, כרבא. (וכן דעת רב חסדא).
האורג בגד לחי לכשימות, או חוצב קבר לחי לכשימות, או חוצב סתם לכשיצטרך — לא נאסר לדברי הכל.

וכן מבוואר בסוגיא שהטווה חוט לעשותו בגד למת — לדברי הכל לא נאסר. (ואולם מעות שנגבו לצורך המת, לפי תירוץ אחד בתוס' יש בהם ענין הזמנה האוסרת, משום שראויים לקנות בהן כל דבר).
ולאידך גיסא, כאשר הזמין וגם נשתמש בו פעם אחת למה שהזמין — נאסר אף לדברי רבא, כגון סודר שהזמינו לצור בו תפלין וצר בו. וכן בגד שעשאו למת וכרכו בו. ואפילו רק נגע במיטה הנקברת עמו, כדלהלן].

א. יש סוברים שהזמנה לגוף הקדושה — מלתא היא, אפילו לדברי רבא (עפ"י בעל המאור; רמ"א או"ח מב, ג).

ב. התוס' והר"ן נקטו שגם לאביי אין הזמנה אוסרת בדיבור בלבד אלא עם מעשה, כגון אורג בגד או שקנאו ואמר (התוס' כתבו 'נטלו ואמר' אבל הר"ן כתב שצריך מעשה בגוף הדבר או שינוי רשות) זה היא למת, או שזרקו על המת, או שגבה מעות לצורך המת וכד'. ויש אומרים שגם בדיבור בלבד הרי זו הזמנה (ער"ן בשם רמב"ן).

- ג. אפשר לבטל הזמנה על ידי דיבור מפורש שחוזר בו מהזמנתו, דאית דיבור ומבטל דיבור (עפ"י באור הלכה מב,ג).
- ד. הזמנת קטן אינה אוסרת, אבל אם עשה גם מעשה, כגון 'אומניה וצר ביה' — אסור, שקטן יש לו מעשה ואין לו מחשבה (עפ"י משנ"ב מב סק"ג).

נפקותות נוספות המבוארות בסוגיא:

פפה (= צעף נשים) הטמאה טומאת מדרס שנתנתו לספר (פירוש, נתנתו לגזברים או שהתקינתו בעשיית מעשה. ער"ן); למ"ד הזמנה מלתא — טהור מן המדרס [אבל טמא מגע מדרס, שהרי נגעה בעצמה בעודה מדרס. רש"י], ולמ"ד לאו מלתא לא נטהרה אלא אם אף כרכתו על הספר. יש סוברים שאם נטמאה הכיפה, אינה נטהרת בנתינה לספר, רק מכאן ולהבא אמרו שאינה מקבלת טומאת מדרס (ע' במאירי).

סודר שהזמינו לצור בו תפלין; למ"ד הזמנה מלתא נאסר לצור בו מעות, ולמ"ד לאו מלתא לא אסור אלא אם צרר בו כבר תפלין. [צר ולא הזמין — מותר לצור בו מעות, שאקראי בעלמא הוא. רב חסדא. ודין זה נכון בין לאביי בין לרבא. וכן מפורש בבבלי].

אמר לאומן עשה לי תיק של ספר או נרתיק של תפלין; למ"ד הזמנה מלתא אסור להשתמש בהם חול. ולמ"ד לאו מלתא — מותר. [נשתמש בהם קודש — לדברי הכל אסור להשתמש בהם חול].

נפש (= מבנה שעל הקבר, מצבה) שבנאו לשם מת, או אפילו רק הוסיף בו דימוס אחד לשם מת — למ"ד הזמנה מלתא אסור, ולמ"ד לאו מלתא מותר כל עוד לא השליך שם מת. [בנאו לשם חי לכשימות, ולא הוסיף בו דימוס לשם מת — מותר בהנאה. ואם השליך בו מת — אסור כל זמן שלא פינהו למת. פינהו — מותר בהנאה. אבל אם הוסיף דימוס למת — נאסר לעולם אפילו פינהו. ואם היה מכירו לדימוס — חולצו ומותר (רפרם בר"פ בשם רב חסדא)].

א. הניח את המת על מנת לפנותו, וכן צר תפלין בסודר על תנאי — אין זה מעשה האוסר. ואם בשעת המעשה אמר או חשב בלבו שיהא מיוחד לכך, גם ללא הזמנה מוקדמת — אסור אפילו לרבא (עפ"י ר"ן).

יש סוברים שאפילו הניח המת על דעת לפנותו — אסור, אם חצבו לצורך המת (עפ"י רמב"ן; יו"ד שסד, א. וכן בסודר שעשאו מתחילה לתפלין, אפילו צר בו על תנאי — אסור. עפ"י פוסקים).

ב. אם כשהזמין הסודר עדיין לא לקח תפלין, לא חלה ההזמנה לאסור [כדין מזמין קבר לחי לכשימות], וגם אם צר בו תפלין [שלא במחשבת קביעות] אחר שקנאן — מותר לצור בו מעות (עפ"י באור הלכה מב,ג ד"ה למיצר).

החוצב קבר למת פלוני וקברו בקבר אחר; למ"ד הזמנה מלתא, הרי זה לא ייקבר עולמית. ולמ"ד לאו מלתא — מותר. החוצב אבנים — לדברי הכל מותר. [חצב קבר לאביו, משום כבוד אביו לא ייקבר עולמית. ולרשב"ג אף החוצב אבנים לאביו (יש פוסקים כתנא קמא ויש כרשב"ג. ע' מאירי)]. החוצב קבר למת והשליך בו מת — לדברי הכל נאסר עולמית ואפילו פינהו. ואפילו הטיל בו נפל. ולדברי רשב"ג אין לנפלים תפיסת הקבר. (והלכה כתנא קמא. יו"ד שסד, א).

עוד מבואר בסוגיא שדין עיבוד עור התפלין לשמו, שייך ותלוי בנידון זה.

א. לפרש"י, אם הזמנה מלתא צריך עיבוד לשמה. ולפירוש רבנו תם ורז"ה — להפך, אם הזמנה מלתא די בהזמנה ואין צורך בעיבוד לשמה. ולפירוש רמב"ן אין הדברים תלויים בהכרח, אלא אביי דחה ואמר שרשב"ג שהצריך עיבוד לשמה, סובר הזמנה מלתא. אבל לרבא אין תלות בין הגידונים.

ב. יש אומרים שלהלכה אנו נוקטים כרשב"ג להצריך עיבוד עור התפלין [ומזוות] לשמן (תוס').
ויש חולקים (כ"כ הר"ן לשמוע מהר"ף; מאירי; כס"מ תפלין ג, טו בדעת הרמב"ם).
יש אומרים שלהלכה אין צריך עיבוד כלל לבתי התפלין, הלכך כשר גם אם לא נעבדו לשמה.
ואולם רצועות התפלין אינן כשרות אלא כשנעבדו לשמן (עפ"י בהגר"א או"ח לב בדעת הרמב"ם;
אבנ"ז יח, יט. ויש מפרשים דעת הרמב"ם שפוסק כתנא קמא ואולם ברצועות מודה ת"ק שצריך לשמה דהו
קדושה עצמה).
וכן יש אומרים שבקלף התפלין עצמם לדברי הכל צריך עיבוד לשמה (עפ"י רז"ה ומאירי ועוד).

דף מח

קז. א. גבו מעות למתים או למת מסוים, וניתותו — מה יעשו בהן?
ב. מת שקרוביו זורקים עליו כלים הרבה, האם הכלים נאסרים והאם רשאים ליטלם?

מותר המתים — למתים (גבו צדקה למתי מצוה או לעניים מתים והותירו מהם — יניחום לצורך מתים
אחרים. רש"י).

מותר המת (— שגבו לצורך מת מסוים) — ליורשיו. רבי מאיר אומר: לא יגע בהם עד שיבוא אליהו. ורבי נתן
אומר: יעשנו דימוס על קברו או זילוף לפני מטתו. [אביי מפרש שנחלקו האם המותר נתפס באיסור כמו
עיקר המעות שנאסרים בהזמנה. ורבא מפרש מחלוקתם האם המת מוחל מחיים על בזיונו (שגבו עבורו)
בשביל היורשים או אינו מוחל, אבל איסור הנאה אין כאן. ורבי מאיר מסתפק בדבר ולכך יהא מונח עד
שיבוא אליהו ויתברר הדבר].

לפי הפירוש האחד בתוס', מדובר שגבו בגדים לצורך המת, אבל גבו מעות — לא נאסרו,
שהרי זה כ'טווי לאריגה'. [ומכל מקום מדין צדקה היה בדין שלא לשנותו, אך משום שהוא
מוחל לגבי יורשיו מותר. כן כתב הר"ן].

ולפי פירוש אחרון מדובר בגבו מעות ואעפ"כ נאסרו. ואפשר שלפירוש זה כשגבו או קנו
בגדים אסור לעשות בהם דימוס לרבי נתן, שכבר נאסרו הבגדים.

ב. היו אביו ואמו מזרקים על המת כלים (יותר מן הצורך. ומחמת צערם מתכוונים לאסור את כל ממונם
בשבילו. ערש"י) — אין הכלים נאסרים [ואפילו לאביי, שאין כאן הזמנה לצורך המת משום שעושים כן
אגב מרירותם] ומצוה על אחרים להצילם (שאינן השבת אבידה גדולה מזה).
רשב"ג אומר: במה דברים אמורים — שלא נגעו במטה. אבל נגעו במטה — אסורים. ופרשו במטה
הנקברת עמו, וגזרה מדרבנן היא כדי שלא יבואו לומר תכריכי המת מותרים, אבל במטה שמת בה ואין
רגילים לכורכו עליה בתכריכי קבורה — אינם נאסרים. (וכן הלכה. רמב"ם אבל יד, כא).

קח. הרוגי בית דין והרוגי מלכות — נכסיהם למי?

הרוגי בית דין נכסיהם ליורשיהם.

הרוגי מלכות, שנתחייבו מיתה למלך ישראל, כגון שמרדו בו — למלך. רבי יהודה אומר: ליורשים. [ומה
שנאמר באחאב שירד לרשת את נכסי נבות — מפני שבן אחי אביו היה. ואעפ"י שהיו לו לנבות בנים,
גם אותם הרג אחאב, והריהו היורש. ומה שיואב נאחו בקרנות המזבח — לא מפני שלא רצה להיות נדון

למלכות כדי שלא יפלו נכסיו למלך, שהרי בין כך נכסיו ליורשיו, אלא בשביל חיי שעה נס לשם, שלא יהרגוהו מיד].

מסתימת דברי הרמב"ם (מלכים ס"ג ופ"ד) משמע שכל הרוגי המלך ממונם למלך, הן הנהרגים משום מרידה, הן הנהרגים לתיקון החברה כגון ההורג ללא התראה. ואולם הרמ"ה כתב 'הרוגי מלכות מחמת מרדין'. וכן מפורש מאירי, שרק המורדים ממונם למלך אבל לא הנהרגים בשביל תיקון עולם.

דפים מח — מט

קט. א. מה היו דברי יואב לבניהו בן יהודע כשנאחו בקרנות המזבח, ומה ענה לו בניהו בשם שלמה המלך?

ב. מדוע הרג שלמה את יואב?

ג. מהו שבחו של יואב?

א. אמר יואב לבניהו: פה אמות [ולא אהא נידון למלכות כדי שלא יהיו נכסי למלך — כדברי חכמים. ולרבי יהודה, משום חיי שעה אמר כן, לדחותם עד שיישבו הדברים לשלמה ויבואו, כאמור]. אמור למלך: שנים אל תעשה לי, אלא אם הורגני — קבל אתה את הקללות שקללני אביך. ואם לאו — אקבל אני את הקללות. וצוה המלך להרגו. ואכן נתקיימו כל הקללות בורעו של שלמה, כמו שדרשו חכמים מן המקראות. [אמר רב יהודה אמר רב: זהו שאומרים הבריות, תהא מן המקוללים ולא מן המקללים, כי סופה של קללת חנם שהיא שבה אל המקלל].

ב. יואב נהרג על ידי שלמה משום שהיה מורד במלכות, שנטה אחרי אדוניה ואף בקש לנטות אחר אבשלום [אלא שלא נטה משום אימת דוד שעדיין היתה עליו]. אבל משום הריגת אבנר ועמשא — לא הרגוהו, מפני שסבר שהורגם כדין; את אבנר הרג משום שגואל דם עשאל היה, ואת עמשא הרג כי סבר שמרד במלכות מפני שהתאחר להזעיק את איש יהודה כמאמר המלך אליו.

א. לפי מה שאמרו 'פליגא דר' יוסי ברבי חנינא', משמע שלדבריו לא היה יואב מורד במלכות ולדעתו צ"ל שנהרג משום שהרג לאבנר ועמשא. וצ"ב.

ב. הריגת יואב לאבשלום נראה שהיתה צודקת עפ"י דין, ולכך לא להזכיר דוד בצוואתו לשלמה מעשה זה, ואעפ"י שאולי לא היתה התראה, הלא מורד במלכות אין צריך התראה (עפ"י אגרות משה יו"ד ח"ד נ"ו).

על סיבת הריגת אבנר, מותו והלוייתו — ע' לעיל כ.

ד. אמר רבי אבא בר כהנא: אילמלא דוד לא עשה יואב מלחמה, ואילמלא יואב לא עסק דוד בתורה...

אמר רב יהודה אמר רב: ביתו של יואב היה מופקר לכל כמדבר (ויקבר בביתו במדבר). דבר אחר: מה מדבר מנוקה מגזל ועריות אף ביתו של יואב מנוקה מגזל ועריות.

והיה יואב מפרנס את עניי העיר במדה מרובה; ויואב יחיה את שאר העיר — אמר רב יהודה: אפילו מיני דגים קטנים (— דברים דקים וענוגים. רש"י) שהיה טועם, פורס ונותן להם.

[עוד אמרו עליו (פסיקתא רבתי י"א, ג) שהיה ראש לסנהדרין, גדול בתורה וגבור במלחמה. (וע' גם בירושלמי מכות ב,י).]